**ULUSLARARASI EĞİTİM VE TARİH ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ**

(ETA JOURNAL)

**INTERNATIONAL JOURNAL OF EDUCATION AND
HISTORY RESEARCH**

Yıl: 3, Sayı: 1, Ocak 2021, s. 59-77.

Sefa SELÇUK*

**5 EKİM 1930 TARİHİNDE ATİNA'DA TOPLANAN BİRİNCİ BALKAN
KONFERANSI VE SONUÇLARI**

ÖZET

Türkiye, 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşmasından sonra dış politikada Lozan'dan kalan sorunları çözmeye yönelik bir dış politika takip etmiş ve Balkanlarda ise mevcut düzeni korumaya yönelik bir siyaset izlemiştir. Bu doğrultuda Yugoslavya, Arnavutluk, Bulgaristan ve Yunanistan ile ikili dostluk antlaşmaları parafe etmek suretiyle Balkan ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmiştir. Türkiye 1929 tarihinde neredeyse bütün Balkan ülkeleri ile arasında ki sorunları çözmüş durumdaydı. Mustafa Kemal ve Venizelos arasındaki dostluk sonucunda 1930 tarihinde Türkiye ve Yunanistan arasında parafe edilen dostluk ve tarafsızlık antlaşması Balkan Antantının ortaya çıkmasında ki en önemli aşama olmuştur. Bu dostluk antlaşması 5 Ekim 1930 tarihinde Atina'da toplanacak Birinci Balkan Konferansının toplanmasında etkili olacaktır. Eski Yunan Başbakanlarından Papanastasiu, Milletlerarası Barış Bürosunun 6-10 Ekim 1929 tarihli toplantısında Balkan Birliği Enstitüsü'nün oluşturulmasını teklif etmiştir. Bu teklifin kabul edilmesiyle beraber 5-10 Ekim 1930 tarihlerinde Atina'da Birinci Balkan Konferansı toplanmış ve bütün Balkan ülkeleri katılım sağlamıştır. Birinci Balkan Konferansının toplanması, Balkan ülkeleri arasındaki çekişmelerin savaş meydanlarında değil aynı masa etrafında da çözülebileceğini göstermesi bakımından önemli bir merhaledir. Birinci Balkan Konferansının en önemli özelliği Yunanistan, Bulgaristan, Romanya, Arnavutluk, Türkiye ve Yugoslavya gibi bütün Balkan ülkelerini aynı

* Yüksek Lisans Öğr., İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Bölümü, İstanbul Türkiye, sefaselcuk3435@gmail.com.

masa etrafında birleştirmiş olmasıdır. Balkan ülkeleri arasında yaşanan Birinci ve İkinci Balkan savaşları ve aynı zamanda Birinci Dünya Savaşının da bu bölgeden çıktığını düşünürsek uzun yıllar boyunca mücadele halinde olan bu ülkelerin aynı masa etrafında toplanması Birinci Balkan Konferansının hangi zor koşullarda toplandığını ortaya koymaktadır. Bu çalışmamızda dönemin basınına dayanarak Birinci Balkan Konferansının hangi zor koşullar altında toplandığını, konferansın çalışmaları ve aldığı kararların Balkan Birliğine giden süreçte yapmış olduğu katkılarını inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Balkan Birliği, Balkan Ülkeleri, Balkan Konferansı, Komisyonlar.

THE FIRST BALKAN CONFERENCE GATHERED IN ATHENS ON 5 OCTOBER 1930 AND ITS RESULTS

ABSTRACT

Turkey, after the Treaty of Lausanne, signed in July 24, 1923, has followed a foreign policy aimed to solve problems from Lausanne and maintain the existing status quo in Balkans. In this direction, Turkey has improved its relations with Balkan countries by initialing bilateral friendship agreements with Yugoslavia, Albania, Bulgaria and Greece. In 1929, Turkey's problems with almost all of the Balkan countries were solved. The treaty of amity and neutrality initialed between Turkey and Greece in 1930, which resulted from the friendship between Mustafa Kemal and Venizelos, was the most important stage for the development of Balkan Entente. This treaty of amity is going to be effective for the gathering of the First Balkan Conference in Atina, in October 5, 1930. Papanastasiu, one of the former Greek prime ministers, proposed the establishment of the Balkan Union Institute at the meeting of the International Peace Bureau on 6-10 October 1929. With the acceptance of this proposal, the First Balkan Conference was held in Athens on October 5-10, 1930 and all Balkan countries participated. The gathering of the First Balkan Conference is an important phase, proving the conflicts between Balkan countries can be solved around the same table and not on the battlefields. The most important feature of the First Balkan Conference is that it united all of the Balkan countries like Greece, Bulgaria, Romania, Albania, Turkey and Yugoslavia, around the same table. Considering the fact that the 1st and 2nd Balkan Wars between the Balkan countries and the 1st World War also emerged from this region, the meeting of these countries that have been in conflict for many years around the same table reveals the difficult conditions under which the First Balkan Conference was gathered. In this study, based on the press of the period, we will examine the difficult conditions under which the First Balkan Conference was convened, the work of the conference and the contributions of its decisions to the Balkan Union.

Key Words: Balkan Union, Balkan Countries, Balkan Conference, Commissions.

GİRİŞ

Türk halkı, 1919-1922 tarihlerinde Mustafa Kemal önderliğinde işgal kuvvetlerine karşı Millî Mücadeleyi başarıyla nihayete erdirmiştir. Savaş meydanında kazanılan bu zaferi Türk Milleti 23 Temmuz 1923 tarihinde parafe edilen Lozan Antlaşması ile masa başında da kabul ettirmeyi başarmıştır. Lozan Konferansına katılan devletler arasında Osmanlı Devleti ve Türkiye'ye karşı 1914-1922 tarihleri arasında

savaşan Balkan ülkeleri de bulunmaktaydı. Lozan konferansı ile Türkiye, Balkan ülkeleri ile siyasi, iktisâdi, kültürel, ekalliyet ve sınır sorunları dâhil olmak üzere birçok konuyu çözmüş durumdaydı. Ancak Lozan'da çözüme kavuşturulamayan sorunlarda bulunmaktaydı. Bu sorunlardan bir tanesi Lozan'da Türkiye ile Yunanistan arasında 30 Ocak 1923'te parafe edilen mübadele antlaşması olmuştur¹. Mübadele antlaşması imzalanmasına rağmen bu sorun ancak 30 Ekim 1930'da Ankara'da parafe edilen Türk-Yunan Dostluk Antlaşması ile çözüme kavuşturulacaktır². Lozan'dan kalan bir diğer sorun ise Karadeniz'e sahili bulunan Romanya'nın, Boğazların denetiminin Türkiye'ye değil de uluslararası bir komisyona verilmesi görüşüydü. Türk dış politikası genel itibariyle Lozan'dan kalan sorunların çözümüne yönelik gelişecek ve Boğazlar meselesi de 1936'da parafe edilen Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Türkiye lehine çözüme kavuşacak ve boğazların denetimi Türkiye'ye geçecektir.

Lozan Antlaşmasından sonra Türkiye, Balkanlarda mevcut düzenin korunmasına yönelik bir dış politika takip etmiş ve eski toprakları üzerinde herhangi bir talepte bulunmayarak Balkan ülkeleri ile ikili dostluk antlaşmaları imzalamak suretiyle ilişkilerini geliştirmiştir. Arnavutluk ile 15 Aralık 1923'te Bulgaristan ile 18 Ekim 1925'te, Yugoslavya ile 28 Ekim 1925'te ikili dostluk antlaşmaları parafe edilmiştir³. Türkiye, Balkan Devletleri ile arasını düzeltmeye başladığı bu dönemde 1929 tarihine kadar Balkan Devletleri de kendi aralarında ki sorunları uzlaşma ve dostluk antlaşmaları ile düzeltmeye başlayacaktır⁴.

Barışı korumaya yönelik gerçekleşen Locarno Antlaşmaları, Kellog Paktı ve Litvinov Protokolü gibi teşebbüsler Balkanlarda barışa yönelik bir havanın esmesine sebep olacaktır. Barışı korumaya yönelik yapılan bu teşebbüsler hem Balkan ülkeleri

¹ İsmail, Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları 1920-1945**, C. I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000, s, 185-191; Yaşar, Yazıcıoğlu, **Her Yönüyle Lozan Antlaşması**, Kripto Yayınları, Ankara, 2018, s, 397; Bilgehan, Gökdağ ve Osman, Karatay, **Balkanlar El Kitabı Çağdaş Balkanlar**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2017, C. 2, s, 445.

² **Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı 1923-1934**, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Ankara, 1974, s, 153-275; **Atatürk'ün Milli Dış Politikası**, C. 2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, s, 491-511.

³ Soysal, a, g, e, 253-258.

⁴ Rifat, Uçarol, **Siyasi Tarih**, Harp Akademileri Yayınevi, İstanbul, 1987, s, 494; Mehmet, Gönübol ve Cem, Sar, **Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1995**, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2014, s, 99.

arasındaki diyalog ortamının artmasına hem de Balkan Birliğine gidene sürece olumlu etki yapmıştır. Aynı zamanda Küçük Antant gibi mevcut düzeni korumaya yönelik ittifaklar ve 1929 Dünya Ekonomik Buhranı da Balkan birliği fikrinin ortaya çıkmasında etkili olan diğer faktörlerdir⁵. Avrupa’da revizyonist ve anti-revizyonist grupların ortaya çıkması Balkan ülkelerini ittifak yapmaya yöneltecektir. Özellikle Mustafa Kemal ve Venizelos’un hususi dostluk ilişkileri neticesinde iki ülkenin sorunlarını çözmesi Balkan Birliğinin oluşmasında etkili olacak en önemli merhale olmuştur⁶.

Balkan Birliğinin oluşturulması yönündeki ilk girişim Milletlerarası Barış Bürosunun 6-10 Ekim 1929 tarihlerinde Yunanistan’ın başkenti Atina’da gerçekleştirdiği toplantıda ortaya çıkmıştır. Yunanistan eski başbakanlarından Papanastasiu, Balkan ülkeleri arasındaki sorunların çözülebilmesi amacıyla Balkan Birliği Enstitüsü’nün oluşturulmasını teklif etmiştir. Kongre üyeleri tarafından bu teklif olumlu karşılanmış ve gayri resmi mahiyette bir konferansın toplanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca ilk konferansında Atina şehrinde yapılması kararlaştırılmıştır.

İşte Papanastasiu’nun, teklifiyle kabul edilen ve 5 Ekim 1930’da Yunanistan’ın başkenti Atina’da toplanması kararlaştırılan ve Balkan Antantına giden süreçte ilk basamak olarak değerlendirebileceğimiz Birinci Balkan Konferansı bu çalışmamızda ele alacağımız husus olacaktır. Dönemin basınına dayanarak Birinci Balkan Konferansının ortaya çıkış süreci, konferansa katılan heyetlerin üyeleri, konferansın gündemi ve çalışmaları ile bu konferansın Balkan Birliği sürecine yapmış olduğu katkılar çalışmamızın ana başlıklarını oluşturacaktır.

Birinci Balkan Konferansı Fikrinin Ortaya Çıkış Süreci

Birinci Dünya Savaşından sonra tesis edilen barışın korunabilmesi için beynelmilel güvenlik sistemlerinin kurulması gerekiyordu. Milletler Cemiyeti mevcut düzenin devamını sağlamak için her ne kadar faaliyetlerde bulunmuş olsa bile Balkan yarımadasında yayılmacı siyaset takip eden ülkelere karşı Türkiye ve Yunanistan’ın

⁵ Fahir, Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017, s. 302-303; **Balkanlar’ın Dünü Bugünü Yarını**, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1993, s. 26.

⁶ Damla, Demirözü, **Savaşın Barışa Giden Yol Atatürk-Venizelos Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017, s. 41-55.

yakınlaşması ile başlayan süreç diğer Balkan ülkelerinin de katılımıyla bölgesel bir ittifak haline dönüşecektir⁷.

Balkan Birliğinin kurulmasına yönelik ilk adım Atina'da toplanan 27.Evrensel Barış Kongresinde, eski Yunan başbakanı ve aynı zamanda konferans başkanı olan Papanastasiu'nun Balkan ülkeleri arasındaki sorunları çözmeye yönelik olarak Balkan Birliği Enstitüsünün kurulmasını teklif etmesiyle gerçekleşmiştir. Bu teklifi olumlu değerlendiren Balkan ülkeleri her yıl dış işleri bakanları düzeyinde toplantı yapma kararı almışlardır⁸. Bu fikrin kabul edilmesiyle beraber 27.Evrensel Barış Kongresinin tespit etmiş olduğu yürütücü komite Balkanlarda yapılması planlanan toplantının taslak metnini Bulgaristan, Romanya, Yunanistan, Yugoslavya, Arnavutluk ve Türkiye dış işleri bakanlıklarına iletmıştır. Balkan hükümetleri konferansların resmi olmaması ve herhangi bir yasal zorunluluk getirmemesi şartıyla toplantıya katılacaklarını ve toplantı kararlarına uyacaklarını beyan etmiştir⁹.

Balkan hükümetlerinin konferansa karşı olan bu tutumu aralarında yıllarca süren sorunları göstermesi bakımından önemlidir. Aynı masa etrafında dâhi oturmadan önce şartlar öne sürmeleri birbirlerine olan güvensizlik duygusunun somut bir örneği niteliğindedir.

Yürütücü komite Birinci Balkan Konferansı toplanana kadar Balkan ülkelerini birbirlerine yakınlaştırmak amacıyla birtakım kararlar almıştır. Konferansa kadın toplulukları, tarım örgütleri, akademisyenler, siyasi örgütler, belediye temsilcileri ve entelektüel kesim davet edilmiştir. Ayrıca Uluslararası Ticaret Örgütü, Uluslararası İşçiler Birliği, Parlamentolar Birliği ve Milletler Cemiyetinden temsilciler davet edilmiştir¹⁰.

⁷ Baskın, Oran, **Türk Dış Politikası I**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019, s, 46.

⁸ Oran, a, g, e, s, 350; Armaoğlu,., g. e. s, 303; Semih, Yalçın, **Atatürk'ün Millî Dış Siyaseti**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2019, s, 305; Aptülahat, Akşin, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2019, s, 259; **Ayın Tarihi**, S.79-81, C. 23-24, Birinci Teşrin-Birinci Kanun, 1930, s, 6461; Esra, Değerli, 'Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çalışmaları Balkan Paktı'', **Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 9, (2), Eskişehir, 2018, s, 122.

⁹ Tufan, Turan ve Tüylü Turan, "The Rise of the Concept of a Balkan Pact and the First Balkan Conference", **History Studies International Journal of History**, C. 4, Sayı: 4, Kasım, 2012, s, 438.

¹⁰ Turan ve Tüylü, a, g, m, s, 438-439.

Balkan Konferansı henüz başlamamışken yürütücü komitenin açılış konuşmasında konferans başkanı olarak Papanastasiu şu sözleri sarf etmiştir:

‘‘Konferans’ın başlıca gayesi buna iştirak edecek olan devletler arasında harbi sureti katiyle ortadan kaldırmaktır. Birliğin faaliyeti Cemiyeti Akvam’ın kâdrosu dâhilinde ve onun zihniyetiyle denk olacaktır. Birlik, birliğe dâhil olan devletler arasındaki beynelmilel itilaflara riayet edecek ve müşterek bir iktisadi teşkilat vücuda getirmeye çalışacaktır. Birliğin bir hedefi de fikriyat sahasında bir yaklaşma vücuda getirilmesini sağlamaktır’’¹¹.

Papanastasiu’nun ifadelerinden anlaşılabacağı üzere konferansın ilk amacı Balkan ülkelerini birbirlerine yakınlaştırmak ve fikri açıdan yaklaşma sağlandıktan sonra da ekonomik bir iş birliği yapılmasını hedef almıştır.

Evrensel Barış Kongresinin tespit etmiş olduğu yürütücü komite Balkan Konferanslarının yapılabilmesi maksadıyla Selanik’te Ekim 1930 tarihinde toplanmış ve Atina’da yapılması kararlaştırılan Birinci Balkan Konferansının hazırlığını gerçekleştirmiştir. Hazırlık Konferansında belirlenen program doğrultusunda Yugoslavya, Romanya ve Bulgaristan arasında sorun olan buğday üretimi ve Yunanistan ile Türkiye arasındaki tütün sorunları ele alınmıştır¹².

Balkan ülkeleri arasında yaklaşmanın sağlanabilmesi maksadıyla taslaklar oluşturulmuş ve bu taslaklar kanun olarak toplanmıştır. Bunların içerisinde en önemli olanı Balkan Misakı Taslağının oluşturulması amacıyla kurulan komisyon olmuştur. Bu komisyon Selanik’te gerçekleştirdiği ilk toplantısında 20-26 Ekim 1931 tarihlerinde İstanbul’da toplanacak olan İkinci Balkan Konferansına sunulmak üzere bir Balkan Misakı oluşturmuştur. Bu misak İkinci Balkan Konferansında onaylanmıştır¹³.

Balkan Misakının en önemli gayesi Balkan ülkelerini fikriyat sahasında yakınlaştırmak olmuştur. Konferansın temel gayesi ise gerçekleşmesi zor olan konuları bir tarafa bırakarak ilk aşamada uygulanması daha kolay olan basit konular üzerinde

¹¹ Cumhuriyet, 2 Ekim 1930, s. 3.

¹² Akşin, Aptülâhat, a, g, e, s, 263.

¹³ M. A. Caloyanni, ‘‘The Balkan Union the Balkan Conferences and the Balkan Pact’’, Transactions of The Grotius Society, C. 18, Viyana, 1932.

yoğunlaşarak hızlı bir ilerleme sağlayabilmektir¹⁴. Bu amaçla tespit edilen kararlar şunlardır:

1-Balkan Birliği için alınan genel karar: Balkan Birliğine katılan egemen devletler birbirlerinin egemenlik haklarını ihlal edemezler. Birbirleriyle dostane ilişkiler yürütmek suretiyle aralarında ki barışı korumak isterler. Birlik, Milletler Cemiyeti dâhilinde kurulmalıdır.

2-Siyasi yakınlaşma için alınan karar: Balkan ülkeleri barışın tesis edilebilmesi maksadıyla aralarındaki sorunları çözerek bir gevşeme ortamı yaratmalıdır. Bu amaçla mevcut antlaşmalar içerisinde Balkan milletlerine tamamlayıcı teminatlar vermelidir. Balkan ülkeleri her sene dış işleri bakanları düzeyinde bir Balkan ülkesinde toplanmak suretiyle fikir alışverişinde bulunacaktır. Sorunların barışçıl yollarla çözülmesi, savaşın kanun dışı sayılması ve birbirlerine karşı savaşmayı tercih etmeyeceklerine dair söz verilmesi ve eğer bu ihlal edilirse birbirlerine yardım etmelidirler. Hususi bir komite kurularak bu konuda ön tasarı yapılması kararlaştırılmıştır.

3-Birtakım kanunların birleştirilmesi,

4-Kültürel yakınlaşma,

5-Ekonomik yakınlaşma,

6-Ulaştırma ilişkilerinin geliştirilmesi,

7-Sosyal politikada iş birliği sağlanması,

8-Balkan Birliğinin statüsü,

9-Konferans yönetmeliği,

10-Gelecek Konferansın İstanbul'da toplanması,

11-Balkan milletlerine, hükümetlerine, basınlarına konferansın mesajı¹⁵.

Birinci Balkan Konferansı (5-13 Ekim 1930)

Birinci Balkan Konferansı Yunanistan'ın başkenti Atina'da 5 Ekim 1930 tarihinde Türkiye, Yugoslavya, Romanya, Arnavutluk, Bulgaristan ve Yunanistan'ın

¹⁴ Akşin, Aptülâhat, a, g, e, s, 261-262.

¹⁵ Akşin, Aptülâhat, a, g, e, s, 261-262; Balkan Misakının ayrıntılı prensipleri için ayrıca bkz. (Aydın Tarihi, s, 6762-6763)

katılımıyla gerçekleşmiştir¹⁶. Balkan ülkelerinin birbirleriyle çekişmeleri düşünüldüğünde ilk konferans olmasına rağmen bütün Balkan devletlerinin katılması son derece önemli bir noktadır.

Konferans, Yunan parlamentosundaki genel kurul salonunda Papanastasiu başkanlığında açılmıştır. Aynı zamanda Papanastasiu, Yunan delegasyon başkanı sıfatıyla da konferansta görev almıştır. Konferansın açılmasıyla beraber Milletler Cemiyetini temsil edecek M.Fanten oy birliği ile fahri reisliğe seçilmiştir¹⁷.

Türkiye, konferansa on kişilik bir heyetle katılmıştır. Türk temsilcileri 2 Ekim 1930 tarihinde Otella Ditalia isimli gemiyle Atina'ya doğru yola çıkmıştır. Konferansa katılan heyetler arasında Türkiye ve Yunanistan'ın temsilcileri nitelik olarak daha iyi bir konumdaydı. Türkiye heyet başkanı olarak Büyük Millet Meclisi ikinci başkanı Hasan (Saka) Bey'i görevlendirmiştir¹⁸. Heyette Hamdullah Suphi, Yakup Kadri, Ruşen Eşref, Vasfı Raşit¹⁹, Zeki Mesut ve Reşit Saffet gibi isimler bulunmaktaydı²⁰. Ayrıca Uluslararası Barış Bürosunun temsilci talebi üzerine bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle İstanbul Hukuk Fakültesinde görevli öğretim üyesi Tahir (Taner) heyete katılacaktır²¹.

Birinci Balkan Konferansının açılış konuşmasında Venizelos şu sözleri aktarmıştır:

“Balkan Konferansı fahrî riyasetine tayin etmenizden dolayı kalbî teşekkürlerimi arz etmek ve aranızda bulunmak şerefini veren asil davetten dolayı Konferansı tertip eden Heyete teşekkür ederim. Memleketlerinin mukarenetini teshil edecek çareleri araştırmak için balkan milletlerinin mümessilleri olan sizi bugün burada toplanmış olduğunuzu görmekten mütevellit sevincimi aynı zamanda arz etmeme müsaade etmenizi rica ederim. Böyle bir ittifadın tahakkuku önüne çıkan maniaları kimse bilmez değildir. Hepimiz iyi biliyoruz ki onun tahakkuk edebilmesi

¹⁶ Georges, Castellan, **Balkanların Tarihi 14.-20.Yüzyıl**, Çeviren: Ayşegül Yaraman, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1995, s, 454; Armaoğlu, **a, g, e**, s, 303; Oran, **a, g, e**, s, 350; Yalçın, **a, g, e**, s, 306; Akşın, Aptülahat, **a, g, e**, s, 261; İbrahim, Erdal, “Bulgaristan Kamuoyunun Bakış Açısından Balkan Antantı”, **Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi**, C. 3, (2), Ankara, 2010, s, 196; Perihan, Ünlü, Soylu, “Kaostan Barışa Köprü Balkan Antantı'nın İnşası 1928-1934”, **Tarih Okulu Dergisi**, (29), 2017, s, 245.

¹⁷ **Hakimiyeti Milliye**, 7 Ekim 1930, s, 1-4.

¹⁸ Hasan Saka aynı zamanda Lozan'a giden heyette 2. delege olarak da görev yapmıştır.

¹⁹ **B. C. A. Fon Kodu: 30- 18- 1- 2, Yer Bilgisi: 14- 69- 20.**

²⁰ **Hakimiyeti Milliye**, 3 Ekim 1930, s, 5.

²¹ **B. C. A. Fon Kodu: 030, 18, Yer Bilgisi: 14. 62. 12.**

*için itilâfin kolay olan noktalarından başlayarak yalnız samimî teşriki mesai ile kabildir.*²² Venizelos daha sonra Yunan milleti adına konferans salonunu

selamladıktan sonra konuşmasını sonlandırmıştır.

Yugoslavya, konferansa çok ufak bir heyetle katılım sağlamıştır. Öyle ki Yugoslavya'nın kültürel meseleleri görüşecek bir temsilcisi dâhi heyette bulunmuyordu²³.

Bu duruma Zeki Mesut, Hâkimiyeti Milliye Gazetesindeki yazısında şu sözlerle değinmektedir;

*'Konferans muhitinde uzlaşma ve yaklaşma havasını az çok bulunduran delegasyonlardan biri de Yugoslavya heyeti murahhasasıdır. Maziden biraz fazla bahseden ve tarihi kendi noktai nazarlarına göre tefsir etmek isteyen bazı Yugoslavyalı, delegeler buraya niçin geldiklerinin farkında değillermiş gibi görüyorlar''.*²⁴

Türkiye ve Yunanistan'ın yoğun gayretleri ile toplanan Birinci Balkan Konferansında Venizelos'un iktisat komitesinde bir konuşma gerçekleştirmesi kararlaştırılmıştır. Yunan heyeti konferansta çoğu zaman gümrük birliği ve serbest dolaşım isteklerinden bahsetmiştir.

Konferansın Gündemi

Konferansın, en önemli maksadı herhangi bir dış müdahale olmadan Balkan ülkelerinin sorunlarını aynı masa etrafında çözüme kavuşturmak istemeseydi. Konferans Balkan ülkelerini siyasi, kültürel, ekonomik ve sosyal konularda yakınlaştırmayı amaçladığı gibi sorunların ise müzakere yolu ile çözümünü savunuyordu. Konferansın bir diğer amacı da hiç şüphesiz Balkan Misakının oluşturulmasıydı.

Birinci Balkan Konferansı, konferans başkanı dâhil olmak üzere beş başkan yardımcısı altı sekreterden oluşuyordu. Ayrıca Balkan ülkeleri arasındaki sorunların çözüme kavuşturulabilmesi amacıyla altı komisyon oluşturuldu. Bu komisyonlar: politik uyum kurulu, inşaat komitesi, ekonomi komitesi, sosyal politika komitesi, uyum komitesi ve kültürel komiteden meydana geliyordu²⁵.

²² **Ayın Tarihi**, s. 6767.

²³ Turan ve Tüylü, a, g, m, s, 440.

²⁴ **Ayın Tarihi**, 6769

²⁵ Turan ve Tüylü, a, g, m, s, 441.

Konferansta Bulgaristan ile Yugoslavya arasındaki ekalliyetler (azınlıklar) sorunu görülmüştür. Bulgaristan'ın sık sık azınlıklar meselesini gündeme taşıması Yugoslavya ile aralarında tartışma çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bu tartışmanın asıl sebebi ise Bulgaristan, Yugoslavya'nın Makedon nüfusunun Bulgar olduğunu ve Yugoslav nüfusun önce Sırp daha sonrada Yugoslav olduğunu iddia etmesinden kaynaklanmıştır.

Yugoslavya ve Bulgaristan arasındaki azınlıklar meselesini Zeki Mesut şu sözlerle ifade etmiştir; *''Sırp-Bulgar mücadelesi bu Balkan konferansında da kendini göstermiştir. Bunun sebebi zaten ekalliyetler mes'elesi hakikatte ise Makedonya mes'elesidir. Bulgarların söylediğine göre Sırp'lar kendi hudutlar dâhilindeki Bulgarların Sırp olduğunu iddia ediyorlarmış. Binaenaleyh Yugoslavya için Bulgaristan muvacehesinde bir ekalliyetler mes'elesi mevcut değilmiş. Biri var, öbürü yok diyor. İddialar arasında bu kadar büyük bir fark olunca mes'ele kolay kolay hallolunabilir mi?''*²⁶

Yugoslavya, Balkanlar Balkanlılarıdır diyerek herhangi bir dış ülkenin müdahalesini eleştirmiştir. Bu sözle aslında Yugoslavya, İtalya'nın Arnavutluk üzerindeki hegemonyasını eleştirmiştir. Arnavutluk bunun üzerine azınlıklar konusunda Yugoslavya'ya karşı Bulgaristan'ı destekleyerek misillemeye bulunmuştur²⁷. Arnavutluk'un Yugoslavya'yı desteklemesinde ki bir diğer neden ise Bulgaristan ile arasında azınlık sorunu olmasından kaynaklanıyordu. Arnavutluk, Yugoslavya topraklarında dokuz yüz bin vatandaşının olduğunu iddia ediyordu²⁸.

Bulgaristan, Ege denizinden bir mahreç (çıkış noktası) istemekteydi. Venizelos yapmış olduğu bir konuşmada Ege denizinden bir mahreç verilebileceğini aynı zamanda Bulgaristan'ın buraya liman yapabilecek maddi imkânı olmaz ise Selanik limanından serbest ticaret bölgesi verebileceklerini belirtmiştir. Ayrıca Venizelos, Bulgar azınlıkların istedikleri takdirde kendi okullarını açabileceklerini ve Bulgar azınlığın sorunlarının çözüme kavuşturulabileceğini teklif etmiştir²⁹.

²⁶ **Aydın Tarihi**, 6769.

²⁷ Değerli, a, g, m, s, 251.

²⁸ **Aydın Tarihi**, s, 6770.

²⁹ Değerli, a, g, m, s, 251; Turan ve Tüylü, a, g, m, s, 441; **Cumhuriyet**, 19 Ekim 1930, s, 2.

Yunanistan, bu öneri ile Balkanlarda bir tehdit unsuru haline gelen İtalyan yayılcılığına karşı Balkan Birliğinin oluşmasını sağlamaya çalışmıştır. Bu öneri Yunanistan ve Bulgaristan arasında olumlu bir hava yaratmış olsa da Yugoslavya'nın, Bulgaristan'a karşı olan tutumunu değiştirmeyecektir.

Yunanistan'ın Birinci Balkan Konferansında takip etmiş olduğu genel politika Venizelos'un şu sözleri ile ifade edilebilir;

*''Yunanistan şimdiki vaziyetinde, diğer hiçbir Balkan devletine karşı bir emel beslememektedir. O, daha ziyade elindekini muhafazakâr bir siyaset takip etmektedir. Bu siyaseti bir Balkan uzlaşması veya birleşmesi gibi vasıtalarla diğer Balkan devletlerinin teminatına da bağlamak Yunan menafinin başlıca gayelerinden sayılmaktadır''*³⁰

Venizelos'un sözlerinden de anlaşılacağı üzere Yunanistan, konferansta mevcut mevcut düzenin korunmasına yönelik bir politika takip etmiştir.

Konferansta bulunan diğer delegelerin ifadelerine göre Romanya kendini bir Balkan devleti olarak değil Balkanlarda çıkarları olan bir devlet olarak tanımlamış ve Balkanlarda pasif bir politika takip etmiştir. Ancak konferansa karşıda düşmanca bir tutumda sergilememiş ve Balkanlarda kurulacak birliğin yararlı olacağını belirtmiştir. Romanya'nın, Balkanlarda pasif bir politika takip etmesinin nedeni ise dış politikada birinci mesele olarak Avrupa'ya yer vermesinden kaynaklanmıştır³¹.

Dış işleri Vekili Tevfik Rüştü Bey, Balkan konferansı hakkında Elefteron-Vima gazetesine görüşlerini açıklamıştır. Tevfik Rüştü, Balkan Birliğinin yararlı olacağını ve aynı zamanda bu birlik ile Avrupa'nın da güvenliğinin tesis edileceğini belirtmiştir. Balkan Birliğine katılması gereken devletlerin Yunanistan, Türkiye, Bulgaristan, Yugoslavya, Arnavutluk ve Romanya olması gerektiğini ifade etmiştir³².

Türkiye, konferansa *Yurtta Sulh Cihanda Sulh* sözünü temel alarak yaklaşmıştır. Türkiye'nin, Balkan devletleri arasındaki saygınlığı çok yüksek bir konumdaydı³³. Atatürk Türkiye'sinin konferansta izlemiş olduğu samimi dış politika Balkanlarda

³⁰ **Aydın Tarihi**, s. 6771.

³¹ **Aydın Tarihi**, s. 6771-6772.

³² **Aydın Tarihi**, s. 6763.

³³ **Aydın Tarihi**, 6761-673.

barışın sağlanabilmesi ve Balkan Birliği önündeki engellerin çözülmesi hususunda yol gösterici bir unsur olmuştur.

Konferansta Alınan Kararlar

Birinci Balkan Konferansının hiç şüphesizi en önemli icraatı herhangi bir dış müdahale olmadan Balkan devletlerinin sorunlarını istedikleri yer ve zamanda müzakere etme kararı olmuştur³⁴.

Zeki Mesut'un şu ifadeleri çok çarpıcıdır; '' *Balkanların kanlı tarihinin son sayfaları daha kurumamıştır bile*''³⁵

Vaziyet bu durumda iken müzakere kararı alınması konferansın en önemli merhalesini oluşturacaktır.

Konferans sonucunda Balkan Devletlerine bir bildiri yayımlanmıştır. Balkan Devletleri arasında savaşın yasaklanmasına, sınırlara saygı duyulmasına, sorunların barışçıl yollara çözülmesine ve Balkan Misakı oluşturulmasına karar verilmiştir. Ayrıca herhangi bir savaş durumunda Balkan devletlerinin birbirlerine karşılıklı yardımda bulunmasına karar verilmiştir. Balkan devletleri arasında her sene dış işleri düzeyinde bir toplantı yapılmasına ve ikinci toplantının İstanbul'da yapılması kararlaştırılmıştır. Balkan devletleri arasında yakınlaşmanın ve iş birliğinin tesis edilebilmesi maksadıyla bir örgütün kurulmasına ve bu örgüt aracılığıyla da Balkan ülkeleri arasında siyasi, kültürel, iktisadi ve sosyal alanlarda yakınlaşmanın sağlanmasına karar verilmiştir. Böylelikle Balkan Birliğinin kurulması da kolaylaşmış olacaktır³⁶.

Konferans sonucunda kurulması kararlaştırılan Balkan Misakı programı için Romanya Heyet Başkanı, Stefan Cicio ve Selanik Hukuk Fakültesi Dekanı Jean Spiropoulos başkanlığına bir komite görevlendirilmiştir. Konferans sonucunda 1929 Dünya Ekonomik Buhranının Balkan devletleri arasında yarattığı krizi çözebilmek

³⁴ B.C.A. Fon Kodu: 030.10 Yer Bilgisi: 226, 523, 13, Lef: 5.

³⁵ **Ayn Tarihi**, s. 6764; **Milliyet**, 24 Ekim, 1930, s. 1.

³⁶ Osman, Akandere, ''20-26 Ekim 1931 Tarihlerinde İstanbul'da Toplanan İkinci Balkan Konferansı ve Sonuçları'', **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S.14, Konya, 2003, s. 254; Sina, Akşin ve Melek, Fırat, ''İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar'', **Balkanlar**, Obiv Yayınları, İstanbul, 1993, s. 122; Hasan, B, Dilan, **Türkiye'nin Dış Politikası 1923-1939**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998, s. 88.

maksadıyla ekonomik iş birliği yapılmasına karar verilmiştir³⁷. Ayrıca Balkan Enstitüsü kurulmasına, Balkan devletleri arasında öğrenci değişimi yapılmasına ve Balkan Matbuat Servisinin kurulması kararlaştırılmıştır³⁸. Konferanstan sonra Aralık 1930 tarihinde Gazeteciler Birliği, Nisan 1931 tarihinde ise İstanbul'da toplanan turizm temsilcilerinin önerisi ile Balkan Turizm Federasyonu kurulacaktır³⁹.

Birinci Balkan Konferansının 6-7 ve 8 Ekim 1930 tarihli toplantılarında; Entelektüel Komisyonu, Siyasi Yakınlaşma ve Ekonomi Komisyonu, Toplumlar ve Siyaset Komisyonlar birtakım kararlar almıştır. Yunan temsilcisi Balkan Enstitüsü kurulmasını ve Balkanlarda kullanılan bir dilin öğrenilmesinin zorunlu olmasını teklif etmiştir. Bulgar temsilci ise Halk Üniversiteleri kurulmasını ve bu okulların konferanslar yapmasını teklif etmiştir. Türk temsilci Reşit Saffet Bey ise Balkanlarda üretilen tütün ürünlerinin yasadışı yollarla başka ülkelere satılarak oluşan ekonomik zararın engellenmesi amacıyla uluslararası bir komisyon kurulmasını teklif etmiştir. Ayrıca Türk temsilci Vasfi Reşit Bey ise Türkiye'deki fabrikatörlerle işçiler arasındaki çalışma kurallarını tespit ettiklerini belirtmiştir⁴⁰.

Konferansın 9 Ekim 1930 tarihindeki dördüncü oturumunda ise Balkan Basın Servisinin oluşturulması ve bu konuyla alakalı ilk toplantının Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da ikinci toplantının ise İstanbul'da gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır⁴¹.

Konferansın 10 Ekim 1930 tarihindeki beşinci konferansında ise Ulaştırma ve Maliye Komisyonlarının önerisi üzerine Balkanlarda ulaşımın basitleştirilmesine ve Balkan demiryollarına ait bir demiryolu şebekesi oluşturulmasına karar verilmiştir⁴².

Konferansın Balkan Birliğinin temel prensipleri tespit edilmiştir. Bunlar;

³⁷ Dilek, Barlas, "İki Dünya Savaşı Arasındaki Dönemde Türkiye'nin Balkanlar ve Avrupa'daki İş Birliği Arayışları", **Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1996, s. 263-264.

³⁸ **Cumhuriyet**, 8 Ekim 1930, s. 3; **Cumhuriyet**, 9 Ekim 1930, s. 3; Değerli, a, g, m, s. 252.

³⁹ Figen, Feriha, Akman, **İki Dünya Savaşı Arasında Balkan Konferansları**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2014, s. 65.

⁴⁰ **Cumhuriyet**, 9 Ekim 1930, s. 3.

⁴¹ **Cumhuriyet**, 10 Ekim 1930, s. 3.

⁴² **Cumhuriyet**, 12 Ekim, 1930, s. 3.

1-Misakın gayesi özel milli örgütlerinde katıldığı bir düzen kurmak ve bu örgütlerin medeniyet düzeylerini geliştirerek problemlerin barışçıl yöntemlerle çözülecektir,

2-Misaka katılan devletlerin egemenlik hakları sınırlandırılmayacak ve bir devletin başka bir devlete saldırması da kabul görmeyecektir. Misaka katılan devletler eşit oy hakkına sahip olacağından dolayı tam bir eşitlik sağlanacak ve Misak dışarısında kalan bir devletin bağımsızlığıyla alakalı bir karar alınacak olursa ilgili devletlerin meclisleri ya da misak üyeleri toplanarak karar verecektir,

3- Milli Azınlıklar korunacaktır,

4-Misak İsviçre ya da Amerika modeli olmayacaktır. Alman Konfederasyonu veya Milliyet Cemiyeti örnek olarak alınacaktır,

5- Balkan Birliği, Milletler Cemiyetine paralel olarak çalışmalarını yürütecektir,

6-Misakın ilk hedefi savaşı kesin suretle yasaklamaktır,

7-Balkan Birliğine dâhil olan devletlerin başka birliklere katılması yasaklanmayacaktır,

8-Balkan Birliğinin amacı Balkan Devletleri arasında ekonomik iş birliği arttırmaktır,

9-Misak, Balkan ülkelerinin uygarlık düzeyi dâhilinde ilerlemesini sağlayacaktır,

10-Balkan Birliği fikriyat sahasında yakın olan devletlerin yakınlaşmasını sağlayacak ve eşitlik ilkesini prensip alacaktır. Ayrıca Balkan Devletlerinin egemenlik hakları da ihlal edilmeyecektir⁴³.

Konferans 12 Ekim 1930 tarihinde Delfi’de alınan karar ile son bulmuş ve şu açıklama yapılmıştır;

''Balkan Konferansının devamı müddetince teşriki mesaimiz ve doğrudan doğruya temasımız, kardeş milletler olduğumuzu ve bizi ayırmakta olan ihtilâfları mütalaa ederek sulh vasıtaları ile halletmek kabiliyetinde bulunduğumuzu vazih bir surette ispat etmiş olduğunu ilân etmeği vazife biliriz. Birbirimizle halisane konuşarak herkes kendi kalbinde sakladığı derdi döktü. Bu ise, bize daha ziyade yaklaşmamıza ve hürmet etmemize müsaade etti. Taliimizi birlik vasıtasile iyileştirebileceğimize kani olduğumuzdan el ele vererek birbirimize müteakilden yardım vadettik.

⁴³ **Aydın Tarihi**, s. 6761-6763.

Bu sulh fikri ile mülhem olarak birçok mes'eleler için faydalı sureti haller teklif ettik. Ey Arnavutlar, Bulgarlar, Yunanlılar, Romanyalılar, Türkler ve Yugoslavyalılar, sizi bizim misalimizi takip etmeye davet ediyoruz. Hakikaten müstakil olmak, cihanda büyük bir şöhret kazanmak ve vaziyetimizi iyileştirmek elimizdedir. '44

Diğer Balkan Devleti temsilcileri de birer konuşma yapıktan sonra Birinci Balkan Konferansı son bulmuş ve temsilciler Yunanistan'dan iyi intibalar içerisinde memleketlerine dönmüştür.

Birinci Balkan Konferansı kapandıktan bir gün sonra 13 Ekim 1930 tarihinde Konferans Başkanı Papanastasiu, Türk gazeteci Vasfi Raşit Beye şu demeci vermiştir;

"Türk Heyeti Murahhasasını tanımak ve onunla beraber çalışmaktan dolayı son derece memnunum. Türk heyeti konferansta görüşülen konularda büyük bir gayret ve iyi niyet göstermiştir. '45

Bu demeci ile Papanastasiu, Türk heyetinin konferansa katılmasından dolayı duyduğu sevinci ifade etmiştir.

Konferans sonuçlarını değerlendiren Papanastasiu yine başka bir demecinde;

"Birlik içinde her devletin özgürlüğünün İsviçre, Amerika Birleşik Devletleri, veya Almanya'dakilerden daha geniş olması, ancak böyle bir antantın Milletler Cemiyeti gibi bir topluluktan daha sıkı bir niteliğe sahip bulunması" gerektiğini savunuyordu46.

Birinci Balkan Konferansında alınan kararlar mevcut düzeni korumaya yönelik olduğundan dolayı İngiltere ve Fransa tarafından olumlu karşılanmıştır. Ancak Balkanlarda yayılmacı bir siyaset takip eden İtalya ve bölgede emelleri olan Rusya tarafından olumsuz karşılanacaktır.

SONUÇ

Birinci Dünya Savaşından sonra Türkiye ile Yunanistan'ın sorunlarını çözmesiyle beraber Balkanlarda bölgesel iş birliğine gidilmesinin önü açılmıştır. Ayrıca barışı korumaya yönelik gerçekleştirilen Kellog Paktı, Locarno Antlaşmaları ve Litvinov Protokolü gibi teşebbüslerde Balkan Birliğine giden süreci hızlandırmıştır.

⁴⁴ **Aydın Tarihi**, s. 6768.

⁴⁵ **Hakimiyeti Milliye**, 18 Ekim 1930, s. 1.

⁴⁶ Mehmet, Savcı, **Balkan Konferansları Bağlamında Türkiye Bulgaristan İlişkileri**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi AİİT, İstanbul, 2007, s. 38.

1929 Dünya Ekonomik Buhranının yarattığı sorunlar ve Küçük Antant gibi mevcut düzeni korumaya yönelik girişimlerde Balkan devletlerinin birbirlerine yakınlaşmasına sebep olmuştur.

Venizelos ve Mustafa Kemal'in dostluk ilişkileri neticesinde iki ülke arasındaki sorunlar çözüme kavuşmuş ve 1930 tarihli Türk-Yunan Dostluk Antlaşmasının parafe edilmesiyle beraber 1930'lu yıllarda Faşist İtalya ve Nazi Almanya'sına karşı iki ülke beraber hareket etme imkânı bulmuştur. Özellikle İtalya ve Bulgaristan'ın takip ettiği yayılmacı politika Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte hareket etmesinde önemli bir faktör olmuştur.

27.Evrensel Barış Kongresinde, Papanastaisu'nun, Balkan Birliğini teklif etmesi ile Birinci Balkan Konferansının da temelleri atılmış olacaktır.⁵ Ekim 1930 tarihinde Atina'da toplanan Birinci Balkan Konferansına altı Balkan Devleti de katılım sağlamıştır. Balkan Devletlerinin uzun yıllar boyunca birbirleriyle savaş meydanlarında sorunlarını çözmeye çalıştıkları düşünüldüğünde bu devletleri aynı masa etrafında birleştirmenin ne kadar zorlu bir süreç olduğu da ortaya çıkmaktadır. Türkiye ve Yunanistan'ın yoğun gayretleri ile toplanan Birinci Balkan Konferansının en önemli özelliği ise herhangi bir büyük devletin müdahalesi olmadan Balkan devletlerinin sorunlarını çözebileceği mesajı vermesi olmuştur. Konferansın bir başka özelliği ise Balkan Misakı düşüncesinin somut bir şekilde ifade edilmesi olmuştur. Konferans halk nezdinde büyük bir coşkuyla karşılanmış ve Balkan devletleri sorunlarını açık bir şekilde ifade etme şansı bulmuştur.

Konferans sonunda alınan kararların mevcut düzeni korumaya yönelik olması özellikle yayılmacı bir politika takip eden İtalya ve Rusya tarafından olumsuz karşılanmıştır. Birinci Dünya Savaşının galip tarafları olan İngiltere ve Fransa ise Birinci Balkan Konferansında alınan kararları oldukça olumlu değerlendirmiştir.

Sonuç itibarıyla Birinci Balkan Konferansı, 1934 Balkan antantına giden süreçte bir basamak görevi görmüş ve Balkan Devletlerini bir araya getirmeyi başararak Balkan ülkeleri arasındaki sorunların büyük devletlerin müdahalesi olmaksızın barışçıl yollarla çözülebileceğini kanıtlamıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BCA, Fon Kodu: 030, 18, 1, 2, Yer Bilgisi: 14, 69, 20.

BCA, Fon Kodu: 030, 10, Yer Bilgisi: 226, 523, 13.

BCA, Fon Kodu: 030. 18, Yer Bilgisi: 14, 62, 12.

Gazeteler ve Dergiler

Cumhuriyet, 2 Ekim 1930.

Cumhuriyet, 8 Ekim 1930.

Cumhuriyet, 9 Ekim 1930.

Cumhuriyet, 10 Ekim 1930.

Cumhuriyet, 12 Ekim 1930.

Cumhuriyet, 19 Ekim 1930.

Hakimiyeti Milliye, 3 Ekim 1930.

Hakimiyeti Milliye, 7 Ekim 1930.

Hakimiyeti Milliye, 18 Ekim 1930.

Milliyet, 24 Ekim 1930.

Ayn Tarihi, Sayı: 79-81, C. 23-24, Birinci Teşrin-Birinci Kanun, 1930.

Kitaplar

ARMAOĞLU, Fahir, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017.

Atatürk'ün Milli Dış Politikası 1923-1938, C. 2, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981.

AKŞİN, Aptülahat, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2019.

Balkanlar'ın Dünü Bugünü Yarını, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1993.

CASTELLAN, Georges, **Balkanların Tarihi 14.-20. Yüzyıl**, Çeviren: Ayşegül Yaraman, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1995.

Cumhuriyetin İlk On Yılı ve Balkan Paktı 1923-1934, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Ankara, 1974.

DEMİRÖZÜ, Damla, **Savaşın Barışa Giden Yol Atatürk-Venizelos Dönemi Türkiye-Yunanistan İlişkileri**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.

DİLAN, B, Hasan, **Türkiye'nin Dış Politikası 1923-1939**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.

GÖKDAĞ, Bilgehan ve Karatay, Osman, **Balkanlar El Kitabı Çağdaş Balkanlar**, C. 2, Akçağ Yayınları, Ankara, 2017.

GÖNLÜBOL, Mehmet ve Sar, Cem, **Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1995**, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2014.

ORAN, Baskın, **Türk Dış Politikası 1919-1980**, C. I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019.

SOYSAL, İsmail, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları**, C. I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000.

UÇAROL, Rıfat, **Siyasi Tarih**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1987.

YALÇIN, Semih, **Atatürk'ün Millî Dış Siyaseti**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2019.

YAZICIOĞLU, Yaşar, **Her Yönüyle Lozan Antlaşması**, Kripto Yayınları, Ankara, 2018.

Makaleler

AKANDERE, Osman, '20-26 Ekim 1931 Tarihlerinde İstanbul'da toplanan İkinci Balkan Konferansı ve Sonuçları', Selçuk Üniversitesi, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, (14), Konya, 2003.

AKMAN, F, Figen, **İki Dünya Savaşı Arasında Balkan Konferansları**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2014.

AKŞİN, Sina ve Fırat, Melek, 'İki Savaş Arası Dönemde Balkanlar'', **Balkanlar**, Obiv Yayınları, İstanbul, 1993.

BARLAS, Dilek, 'İki Dünya Savaşı Arasındaki Dönemde Türkiye'nin Balkanlar ve Avrupa'daki İş Birliği Arayışları'', **Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1996.

CALOYANNİ, M, A, "The Balkan Union the Balkan Conferences and the Balkan Pact", **Transactions of the Grotius Society**, C.18, Viyana, 1932.

DEĞERLİ, Esra, "Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çalışmaları Balkan Paktı", Osman Gazi Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 2, (2), Eskişehir, 2018.

ERDAL, İbrahim, "Bulgaristan Kamuoyunun Bakış Açısından Balkan Antantı", **Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi**, C. 3, (2), Ankara, 2010.

SAVCI, Mehmet, **Balkan Konferansları Bağlamında Türkiye Bulgaristan İlişkileri**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, AİİT, İstanbul, 2007.

SOYLU, Ü, Perihan, "Kaostan Barışa Köprü Balkan Antantının İnşası 1928-1934", **Tarih Okulu Dergisi**, (29), 2017.

TURAN, Tufan ve Turan Tüylü, "The Rise of the Concept of a Balkan Pact and the First Balkan Conference", **History Studies International Journal of History**, C. 4, (4), Kasım, 2012.